

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІНТУЇЦІЇ ТА ДОВІРИ ДО ІНТУЇЦІЇ В СТУДЕНТІВ ВНЗ

У статті подано теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення інтуїції. Емпірично досліджується взаємозв'язок рівня розвитку інтуїції та рівня довіри інтуїції в студентів ВНЗ. Показано, що при високих показниках рівня розвитку інтуїції високі показники довіри інтуїції.

Ключові слова: інтуїція, розвиток, довіра, студенти, дослідження.

Метою нашої роботи є емпіричне дослідження взаємозв'язку рівня розвитку інтуїції та довіри до інтуїції в студентів вищих навчальних закладів.

У ряді психологічних робіт інтуїція визначається як особливий вид мислення [2], спосіб отримання результату, проміжні етапи якого не усвідомлюються [3]. Також інтуїція в психології розглядається як поява в свідомості тих чи інших елементів суб'єктивної реальності, що раніше знаходились поза свідомістю. Термін "довіра інтуїції" для визначення рівня схильності використання передчуттів в рішенні поставлених задач, а також для визначення рівня самооцінки інтуїтивних здібностей [4]. В наукових роботах зустрічається ототожнення "безсловесного мислення" з інтуїцією і несвідомим, котрі зв'язані в творчому акті з вербальним мисленням (Ж. Адамар, А. Ейнштейн, Ж. Піаже). На думку А. С. Карміна та Є. П. Хайкіна, інтуїція – це специфічний пізнавальний процес, що полягає у взаємозв'язку чуттєвих образів та абстрактних понять, зміст котрих не виводиться шляхом простого синтезу попередніх сприймань чи шляхом лише логічного оперування уже існуючими поняттями [1].

Тісний зв'язок інтуїції та інтелекту розкриває в своїх роботах А.А. Налчаджян, під інтуїцією він розуміє прояв активності підсвідомої сфери психіки [3].

Незважаючи на те, що більшість науковців зв'язують інтуїцію з мисленням (В.Ф. Асмус, М. Бунге, С.Г. Геллерштейн, Е.В. Ільєнков, А.С. Кармін, Б.М. Кедров, П.В. Копнин, А. М. Матюшкін, М. Млезива, В. Мленковська, А.А. Налчаджян, Я.О. Пономарьов, К. Попович, Б.М. Теплов, Є.П. Хайкін та ін.), малодослідженим являється зв'язок інтуїції з візуальним мисленням (С.М. Симоненко).

Під час вивчення візуального мислення С.М. Симоненко в своїх роботах розглядає процес трансформації візуального образу при вирішенні творчих завдань в художній діяльності. Автор виділяє три етапи процесу трансформації візуального образу під час розв'язання творчих задач: етап розуміння умови задачі, етап виникнення задуму та етап втілення задуму. У результаті дослідження автор емпірично підтверджує роль інтуїції на всіх трьох етапах продукування нового візуального образу, що вказує на продуктивний зв'язок візуального мислення та інтуїції [5].

У зв'язку з тим, що інтуїцію досить складно емпірично досліджувати, існує невелика кількість методик по її вивченню. Цю проблему свого часу порушував Я.О. Пономарьов, який розробив методику "Чотири крапки".

У своїх наукових роботах [4] науковець писав, що інтуїтивне рішення можливе лише в тому випадку, якщо ключ до рішення вже міститься в несвідомому досвіді. До таких висновків Я.О. Пономарьов дійшов після проведення дослідів з формуючими та виявляючими задачами. Виявляюча задача (задача-індикатор) не вирішується без допомоги формуючої задачі. Задача-індикатор розв'язується, якщо їй передують формуюча задача, в якій міститься ключ до рішення задачі-індикатора, але цей ключ фіксується досліджуванним на підсвідомому рівні.

Для досягнення поставленої мети нами було проведено емпіричне дослідження на базі художньо-графічного факультету та Інституту мистецтв Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. В дослідженні приймало участь 100 студентів (по 25 студентів в групі): 1 група – це студенти 1 курсу Інституту мистецтв; 2 група – студенти 2 курсу Інституту мистецтв; 3 група – студенти 1 курсу художньо-графічного факультету та 4 група – 2 курс художньо-графічного факультету.

Були використані наступні методи та методики: "Чотири крапки" (Я.О. Пономарьов), шкала довіри інтуїції ("Рационально-досвідний опитувальник" С. Епстайна), методика "Рулетка", методика оцінки рівня інтуїтивності.

Методику "Чотири крапки" відносять до задачних методів. Умова даної задачі така: дано чотири точки (розміщені таким чином, що утворюють чотирикутник), потрібно провести через ці чотири точки три прямі лінії, не відриваючи олівець від аркуша паперу так, щоб олівець повернувся в початкову точку. Час рішення задачі обмежувався – на виконання відводилось 10 хв.

Для людей, котрим відомий принцип рішення цієї чи подібної задачі, її логічний аналіз не складав труднощів. Проте, в дослідженні Я.О. Пономарьова з досить великою кількістю досліджуваних (понад 600 осіб), автор не спостерігав жодного випадку вирішення задачі з першої спроби. Навпаки, всі без виключення визнавали задачу такою, що не має рішення. Переконавшись, що ймовірність самостійного рішення даної задачі практично виключена, було запропоновано формуючу задачу (задачу-підказку), після рішення якої знову пропонувалось знайти рішення задачі "4 точки". Кількість рішень значно зросла, коли "задача-підказка" супроводжувалась додатковою інструкцією: "Спробуйте тут знайти рішення задачі про чотири крапки".

Аналізуючи отримані дані в нашому дослідженні ми бачимо, що лише два досліджуваних (з ста) знайшли рішення задачі з першого разу, тобто без використання задачі-підказки. Під час проведення бесід, було виявлено, що один із досліджуваних: "Колись щось подібне виконував", інший відповів: "Я не був упевнений, що правильно розв'язую поставлену задачу проте рішення саме лягло на бланк". Ми не стали виключати таких досліджуваних із проведення подальшого експерименту. Тому що, зважаючи на думку Я.О. Пономарьова, у першому випадку спрацював попередньо набутий досвід котрий є основою інтуїції. В другому випадку – прояв безпосередньо інтуїції.

Після пред'явлення стимулюючої задачі ("задача підказка") рівень розв'язання значно зріс у всіх групах, хоча незначна різниця в показниках спостерігається: найвищі показники у 4 групи (2 курс художньо-графічного факультету – 0,69), найнижчі – у досліджуваних 1 групи (1 курс Інституту мистецтв – 0,51). Якщо порівнювати результати між курсами факультетів, то тут також спостерігається незначна різниця: у досліджуваних других курсів показники вищі ніж у досліджуваних перших курсів цих факультетів (1 група – 0,51 та 2 група – 0,56; 4 група – 0,69 та 3 група – 0,59). Дані наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники рівня інтуїції (за методикою Я.О. Пономарьова "Чотири крапки")

	Кількість виконаних завдань			Хср.
	Діагностуюча задача	Стимулююча задача	Контрольна задача	
1 група	0	0,76	0,76	0,51
2 група	0	0,84	0,84	0,56
3 група	0	0,88	0,88	0,59
4 група	0,08	1	1	0,69

На підставі аналізу показників рівня інтуїції за методикою Я.О. Пономарьова "Чотири крапки", ми бачимо, що рівень розвитку інтуїції збільшується від року навчання. Так, у студентів на другому курсі показники вищі, ніж у досліджуваних перших курсів.

Шкала "Довіра інтуїції" (адаптований варіант О.В. Степаносової) взята з методики "Раціонально-досвідний опитувальник" С. Епстайна (Pacini, Epstein, 1999) направлена на вимірювання готовності довіряти інтуїції, схильності використовувати власні передчуття та першочергові враження в якості основи для рішення та дії, а також для визначення рівня самооцінки інтуїтивних здібностей. "Потреба в пізнанні" – друга шкала опитувальника Епстайна – направлена на вимірювання того, наскільки люди віддають перевагу аналізу, ретельно аналізувати рішення та планувати подальші дії, а також на вимірювання самооцінки логічних та інтелектуальних здібностей.

Так як в літературі була продемонстрована незалежність шкал "Довіри інтуїції" та "Потреби в пізнанні", ми вирішили використовувати в методиці лише шкалу "Довіра інтуїції". В оригіналі шкала "Довіра інтуїції", розроблена Епстайном та його колегами, складається з 12 пунктів. У нашому дослідженні була використана адаптована остання версія опитувальника, в якій шкала Довіра інтуїції має 20 питань. При заповненні опитувальника досліджуваним пропонувалось оцінити міру своєї згоди чи незгоди із запропонованими твердженнями за п'ятибальною шкалою (1 – "зовсім не відповідає", 5 – "повністю відповідає"). При підрахунку балів поставлених досліджуваними оцінки в дев'яти пунктах інвертуються (тобто якщо респондентом була поставлена оцінка в "1", то їй приписується 5 балів), після цього підсумовується кількість набраних балів.

Розглянемо показники довіри інтуїції за методикою Епстайна (табл. 2). Аналізуючи результати, отримані в процесі діагностування, ми виявили, що спостерігається незначна різниця між показниками перших та других курсів, проте в обох випадках вищі показники в досліджуваних других курсів. Так, найвищі результати отримані у досліджуваних 3 та 4 групи (1 курс та 2 курс художньо-графічного факультету – 79,4 та 80,88 відповідно), потім ідуть показники 2 групи (2 курс Інституту мистецтв – 77,16), найнижчі показники спостерігаються у досліджуваних 1 групи (1 курс Інституту мистецтв – 75,8).

Порівнюючи отримані дані за двома методиками ("Чотири крапки" та "Раціонально-досвідний опитувальник") між художньо-графічним факультетом та Інститутом мистецтв ми виявили, що у студентів художньо-графічного факультету показники рівня розвитку інтуїції та рівень довіри до інтуїції вищий ніж у досліджуваних Інституту мистецтв.

Методика оцінки рівня інтуїтивності визначає рівень інтуїтивності та гіпнабельності. Під гіпнабельністю розуміється сугестивність особистості, тобто здатність легко підпадати під чужий вплив. В нашому дослідженні ми не враховували рівень гіпнабельності досліджуваних, а лише брали до уваги показники рівня інтуїтивності.

Розглянемо показники рівня інтуїтивності (таб. 2): на основі отриманих даних, ми можемо говорити, що досліджувані 3 та 4 груп мають найвищі показники розвитку інтуїтивності (8 та 8,2 відповідно), найнижчі показники виявлено у досліджуваних першої групи (7,2).

За допомогою методики "Рулетка" визначається рівень прогнозування та передбачення. В основу даної методики покладений принцип вільного вибору, в якому обов'язково (особливо при наявності мотивації) присутні елементи інтуїтивного знання. Дана методика дозволяє діагностувати актуальний рівень інтуїції досліджуваних, що проявляється у формі антиципації, психологічного передбачення, в прогностичних можливостях. Процедура проведення методики контролюється зором досліджуваних, тому не виключається прояв деяких особливостей психомоторики особистості, зв'язаних з формуванням образів руху та їх прогностичної реалізації. Стимульним матеріалом є червоно-чорне поле дитячої гри "Рулетка", а кількість серій в дослідженні дорівнює 100 разів.

Показники рівня довіри інтуїції, рівня інтуїтивності та розвитку інтуїції (за методиками

"раціонально-досвідний опитувальник" С. Епснтайна, "Рулетка" та методики оцінки рівня інтуїтивності)

Назва показника	1 група	2 група	3 група	4 група
Рівень довіри інтуїції	75,8	77,16	79,4	80,88
Інтуїтивність	7,2	7,3	8	8,2
Гіпнабельність	6,1	3,75	4,45	4,55
Розвиток інтуїції	48,36	48,76	55,16	59,88

Під час проведення експерименту досліджувані знаходяться на однаковій відстані від ігрового поля. Процедура дослідження заключається в вивченні процесу передбачення результату: на якому секторі зупиниться кулька (чорному чи червоному). Свій вибір досліджувані повинні зробити до зупинки кульки на ігровому полі.

Аналізуючи показники по даній методиці (табл.2) ми бачимо: у студентів перших курсів (1 та 3 групи) показники нижчі, ніж у студентів 2 курсів (у досліджуваних першого курсу Інституту мистецтв рівень інтуїції дорівнює 48,36; у досліджуваних першого курсу художньо-графічного факультету – 55,16; у досліджуваних 2 курсу Інституту мистецтв рівень інтуїції дорівнює 48,76). Найвищі показники в досліджуваних другого курсу художньо-графічного факультету (59,88).

Результати кореляційного аналізу (табл. 3) виявили наступні зв'язки:

- у досліджуваних першої групи (1 курс Інституту мистецтв) тісні кореляційні зв'язки виявлені між показниками довіри інтуїції та показниками рівня розвитку інтуїції ($r_{1-3} = 0,55$ при $p=0,05$) та між показниками довіри інтуїції та розвитком інтуїтивності ($r_{1-4} = 0,51$ при $p=0,05$);

- у досліджуваних 2 групи (2 курс Інституту мистецтв) виявлені тісні кореляційні зв'язки між показниками коефіцієнта інтуїції та довіри інтуїції ($r_{1-2}=0,43$); між показниками інтуїтивності та довіри інтуїції ($r_{1-4}=0,73$ при $p=0,05$); між показниками довіри інтуїції та рівнем інтуїтивності ($r_{2-3}=0,43$ при $p=0,05$);

- у досліджуваних 3 групи (1 курс художньо-графічного факультету) виявлені такі кореляційні зв'язки між показниками довіри інтуїції та коефіцієнтом інтуїції ($r_{1-2}=0,42$ при $p=0,05$), між довірою інтуїції та рівнем розвитку інтуїції ($r_{1-3}=0,69$ при $p=0,05$) та значні кореляційні зв'язки виявлені між довірою інтуїції та інтуїтивністю ($r_{1-4}=0,49$ при $p=0,05$);

- у досліджуваних 4 групи (2 курс художньо-графічного факультету) присутні тісні кореляційні зв'язки між показниками довіри інтуїції та рівнем розвитку інтуїції ($r_{1-3}=0,4$ при $p=0,05$), між показниками коефіцієнта інтуїції та рівнем розвитку інтуїції ($r_{2-3}=0,63$ при $p=0,05$); між рівнем розвитку інтуїції та рівнем інтуїтивності ($r_{3-4}=0,4$ при $p=0,05$) та між показниками коефіцієнта інтуїції та інтуїтивністю ($r_{2-4}=0,54$ при $p=0,05$).

Таблиця 3

Кореляційний зв'язок рівня інтуїції, довіри інтуїції та інтуїтивності

	1 група	2 група	3 група	4 група
r_{1-2}	0,37	0,43	0,42	0,48
кореляційний зв'язок	незн	знач	знач	знач
r_{1-3}	0,55	0,22	0,69	0,4
кореляційний зв'язок	знач	незн	знач	знач
r_{1-4}	0,51	0,73	0,49	0,66
кореляційний зв'язок	знач	знач	знач	знач
r_{2-3}	0,1	0,43	0,31	0,63
кореляційний зв'язок	незн	знач	незн	знач
r_{2-4}	0,34	0,57	0,3	0,54
кореляційний зв'язок	незн	знач	незн	знач
r_{3-4}	0,37	0,2	0,32	0,4
кореляційний зв'язок	незн	незн	незн	знач

r_1 – показник довіри інтуїції;

r_2 – коефіцієнт інтуїції;

r_3 – рівень інтуїції;

r_4 – інтуїтивність.

Дослідивши взаємозв'язки ми дійшли висновку, що чим вищий рівень розвитку інтуїції тим вищі показники довіри інтуїції, інтуїтивності та коефіцієнта інтуїції.

Порівнюючи рівень розвитку інтуїції та довіри інтуїції ми виявили вищі показники в досліджуваних других курсів Інституту мистецтв та художньо-графічного факультету. Тобто при високих показниках розвитку інтуїції, спостерігається вища довіра до інтуїтивних передчуттів.

У подальшому ми плануємо більш детально зупинитись на дослідженні розвитку інтуїції в студентів різної професійної спрямованості та дослідженні взаємозв'язку інтуїції з візуальним мисленням.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кармин А.С., Хайкин Е.П.* Творческая интуиция в науке / А.С. Кармин, Е.П. Хайкин. – М., 1971 – С.25
2. *Моляко В.А.* Творческая конструкторология (пролегомены) / В.А. Моляко. – К.: "Освіта України", 2007. – 388 с.
3. *Налчаджян А.А.* Некоторые психологические и философские проблемы интуитивного познания / А.А. Налчаджян. – М., 1972 – С. 150-151.
4. *Пономарев Я.А.* Психика и интуиция / Я.А. Пономарев. – М., 1967 – С. 229.
5. *Симоненко С.Н.* Роль интуиции в процессе создания визуального образа / *С.Н. Симоненко* // Наука і освіта. – 1999. - №1-2. – С.58-60.

Подано до редакції 06.09.2010
